

Robert Pedersen: *Fra neutralitet til engagement. Socialdemokratiet og forsvaret gennem 110 år.* (Chr. Erichsen, 1982). 293 s.

For en faghistoriker må det være en glæde, at en politiker tager et emne op til historisk drøftelse. At han kan bruge de historiske specialundersøgelser, som kolleger har fremstillet, til at udarbejde en sober redegørelse som grundlag for politiske diskussioner. Det er en til bristepunktet stofmættet bog, den socialdemokratiske folketingsmand Robert Pedersen har skrevet. Den rejser problemer i en lang strøm. Den er en veloplagt blanding af fortælling, dokumentation og drøftelse, men også med et præg af pædagogens noget håndfaste didaktik.

Bogen er ikke så direkte polemisk, som blæsten om Robert Pedersen ved fremkomsten kunne forlede til at tro. De mange oplysninger er fremlagt i en rolig og redelig form. Men ikke desto mindre udgør den et partsindlæg i den standende sikkerhedspolitiske debat i Socialdemokratiet. Det mærkes i understregningen af, at en politik på realiteternes grund er nødvendig, i den vægt, der lægges på at vise, hvordan Stauning bekæmpede den isolerede afrustning i tyverne og i trediverne forsøgte at dreje den socialdemokratiske forsvarspolitik. Og det fornemmes også klart i den sympati, han har lagt i skildringen af Hedtofts bestræbelser for at føre Danmark ind i først et nordisk forsvarsforbund og siden Nato. Som partsindlæg havde den dog måske stået stærkere, hvis forfatteren med dristigere og klarere greb havde blotlagt de centrale punkter i kontroverserne. Når det ikke er sket, skyldes det sikkert, at han har ønsket at lade dokumentationen tale for sig selv, og at ikke blot det aktuelle politiske engagement, men også en ægte historisk interesse

har drevet ham til at befatte sig med stoffet.

For faghistorikeren er det af særlig interesse, hvilken ny dokumentation Robert Pedersen kan fremlægge. Som folketingsmand har han haft adgang til sit partis gruppeprotokoller og en del materiale i andre socialdemokratiske arkiver. Til og med 1939 har han trukket stærkt på de socialdemokratiske gruppeprotokoller med lange citater fra de møder trediverne igennem, hvor forsvarspolitiske emner har været drøftet. For tiden derefter har han indskrænket sig til at citere gengivelsen af et par drøftelser. Han begrunder dette valg med, at partihistorien har sat samme skæring for sine referencer til gruppeprotokollerne. Resultatet er blevet, at hans redegørelser for tredivernes socialdemokratiske forsvarspolitik er blevet af større interesse, end fremstillingen af den sikkerhedspolitiske nyvurdering efter 2. verdenskrig. For den, der ikke har tid eller mulighed for at benytte det arkivalske materiale fra trediverne vil de lange protokoludtog være til stor hjælp. Af andet benyttet materiale er der navnlig grund til at fremhæve Staunings fortrolige betragtninger til partikongressen 9. januar 1939 (citeret s. 148-50) og Hedtofts noter til talen til det socialdemokratiske hovedbestyrelsesmøde 27. februar 1949 med argumentationen for dansk tilslutning til Nato (citeret s. 236-40).

Det er i og for sig med god grund, at Robert Pedersen har koncentreret sin fremstilling så stærkt om de to hovedproblemer, Staunings forsøg på at dreje forsvarspolitikken i trediverne og Hedtofts brud med alliancefriheden 1948-49. Tiden før tredieverne er med en enkelt undtagelse mindre indgående behandlet. Det er der god grund til, for så vidt forsvarspolitikken næppe før da spillede den store rolle for partiet. Robert Pedersen har dog for den-

ne periode fremlagt en del betragtninger over personen Stauning, der har hans store interesse. For tiden siden 1949 indskrænker behandlingen sig desværre til det korte afsnit »Min sikkerhedspolitiske selvbiografi«, der mest har form af en række personlige randbemærkninger. Men selv om man godtager denne koncentration af stoffet, savner man dog nogle samlende betragtninger over udviklingen i socialdemokratiets forsvarspolitiske opfattelse og dens plads i partiets samlede politik.

Det delvis mislykkede forsøg på at dreje den danske forsvarspolitik i trediverne stod Stauning personligt bag. Det kan forfatteren dokumentere blandt andet takket være de socialdemokratiske gruppeprotokoller. Når han måtte opgive, skyldtes det både hensynet til oppositionen i partiet og den radikale regeringspartner. Robert Pedersen fremdrager forskellige steder begge disse hensyn, så man skiftevis får indtryk af, at de begge vejede tungest. Den manglende afklaring hænger nok sammen med den stedvis lidt kalejdoskopske fremstillingsteknik og den dobbelte komposition af fremstillingen, der først bringer et alment afsnit om problemet, og derefter et koncentreret om Stauning. Lægger man de forskellige formuleringer side om side, synes forfatteren dog at tendere mod at lægge størst vægt på hensynet til den radikale regeringspartner. Men til den fulde forklaring hører vel også det udsigtsløse i at stille et virksomt forsvar mod Tyskland på benene uden en troværdig alliancepolitik, som hele den internationale situation ikke rummede baggrund for. At provokere den indre opposition i partiet måtte vel derfor forekomme halsløs gerning. Men overgivelsen til P. Munchs ligge-død-politik sled øjensynligt stærkt på Stauning.

Det var som bekendt den illusionslø-

se Stauning, der holdt lænkehundetalen i Lund 1937. Men var det også den desillusionerede? Havde statsministeren virkelig på noget tidspunkt i trediveerne forventninger om et nordisk forsvarssamarbejde? Robert Pedersen som andre henviser her til Staunings tale under finanslovsdebatten 1933, der udlægges som en føler til de andre nordiske lande. Anledningen var den grænsepolitiske agitation i Slesvig-Holsten, som Hitlers magtovertagelse havde fremkaldt. Efter bogstaven appellerede Stauning kun for en »fælles moralsk front« i opinionen. Og var adressen for den påtænkte fællesappel gennem den nordiske offentlighed mon ikke snarest Berlin? I givet fald kunne man jo ikke forvente, at han skulle sige det direkte. En sådan mere tilbageholdende tolkning af finanslovtalen ville stemme bedre med den revision af Staunings forhold til arbejderskandinavismen, som Robert Pedersen også bidrager til.

Drøftelsen af det sikkerhedspolitiske kursskifte 1948-49 bygger Robert Pedersen hovedsagelig på den foreliggende litteratur. Som i så mange andre fremstillinger ligger hovedvægten på det nordiske forsvarsforbunds forlis. Med et enkelt mindre spørgsmålstegn godtages det ideelle grundlag for Hedtofts nordiske politik, og der argumenteres for, at Hedtofts informationer berettigede hans optimisme. Men man kunne nok ud fra litteraturen tegne det Hedtoft'ske informationsgrundlag i mere pessimistiske farver. Og var Hedtoft så optimistisk? Både det enkeltstående citat fra gruppeprotokollen fra 13. maj 1948 og artiklen i Socialdemokraten 20. januar 1949, som forfatteren refererer, tyder på, at Hedtoft har villet forberede gruppen og offentligheden på den eventualitet, at forhandlingerne kunne bryde sammen. Men først den forskning, der i disse år fore-

går, vil mere definitivt kunne vise, om der er nogen træk ved kilderne, der ikke fyldestgørende vil kunne forklares i den antagelse, at Hedtofts engagement i forhandlingerne om nordisk forsvarsforbund ikke primært sigtede mod at blokere en lang opslidende indre kontrovers om tilslutning til en vestlig forsvarsalliance.

Med jævne mellemrum stiller Robert Pedersen spørgsmål om de politiske ledes forhold til opinionen i parti og befolkning. I et længere afsnit går han ind på Staunings modstand mod fremsættelsen af afrustningsforslag i den første socialdemokratiske regering, hvortil han anfører lange passager fra Bordings tidligere offentliggjorte dagbog. Han tager problemet op for udviklingen i trediverne og slutningen af fyrreerne. Men man noterer sig, at han øjensynlig står lige så famlende over for det som mangen historiker. Skal man også undres, eller ligger der i disse nålestik en særlig polemisk strategi?

For et socialreformatorisk parti måtte det være naturligt at ofre forsvarspolitikken ringe opmærksomhed og prioritere den lavt. Det måtte alene prisen tilsige. Så længe man mobiliserede medlemmer og vælgere med henblik på en magtovertagelse, kunne forsvarspolitiske overvejelser helt tilpasses den folkelige agitations krav. Og det blev de. Den folkelige agitation rummede adskillige rimelige antagelser, som kunne bruges efter forgodtbeholdende. Med den første magtovertagelse meldte sig også tegn på andre forsvarspolitiske overvejelser. I første omgang virkede imidlertid den foregående periodes agitation stadig forpligtende. Efter den anden magtovertagelse blev betænelighederne fremført med fornyet styrke, men uden større gennemslag, fordi regeringspartieren stadig holdt fast ved teorien om,

at et militært forsvar i sig selv ville virke udæskende. Og måske især fordi der ganske enkelt ikke fandtes nogen realistisk alliancekonstellation over for Tyskland. Erfaringerne fra besættelsen bevirkede, at det hidtil gældende sikkerhedspolitiske dogme blev stillet på hovedet; et militært tomrum ville i spændte situationer tiltrække militære angreb, hvis det da ellers var af en vis strategisk betydning. Ud fra denne erkendelse tilsluttede Norge med Danmark i kølvandet sig Nato, da i slutningen af fyrreerne stormagternes interesse i det skandinaviske område på ny følte lovlig nærgående, for som Halvdan Koht havde udtrykt det: »dersom ingen udvej længere fandtes til at stå udenfor, så måtte man i hvert fald vælge den rette side.«

Johan Peter Noack

Michael H. Clemmesen: *Jyllands landforsvar fra 1901 til 1940*. Et studie på langs af planlægningen samt en vurdering af denne planlægnings forhold til den politiske hensigt med forsvaret. (udg. af forfatteren). Var. pag., ca. 300 s.

Selv om forfatteren er lærer i krigshistorie ved Hærens Officersskole, er det ikke en traditionel krigshistorie, han har skrevet, men derimod en undersøgelse af, hvad han kalder »fredens friktion«, nærmere bestemt den operative planlægning i fredstid og de mangedannede problemer, den rejser internt i forsvaret og mellem forsvaret og politikerne. »Formålet med denne afhandling er først og fremmest at beskrive, hvorledes de direkte involverede militære myndigheder forberedte det jyske forsvar på det givne styrkemæssige grundlag« (s. 2). Det er første gang, nogen har givet sig i kast med en sådan opgave på dansk grund, men forfatte-